

Oybek ABDIMO'MINOV,

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi

O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov nomidagi ilmiy-ma'rifiy yodgorlik majmuasi ilmiy xodimi

E-mail: oybek_abdimuminov@yahoo.com

Demokratik jarayonlarni tahlil qilish markazi bosh mutaxassisi, PhD Sh.Rashidov taqrizi asosida

MARKAZIY OSIYO DAVLATLARINING YUNESKO BILAN TA'LIM VA ILM-FAN SOHADASIDAGI HAMKORLIGI

Annotatsiya

Mazkur maqolada Markaziy Osiyo mamlaklarining BMT fan, ta'lim va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti YUNESKO bilan ta'lim va ilm-fan sohasidagi hamkorligi yoritib berilgan. Unda YUNESKO doirasida jahon tajribasini o'rganish va tahlil qilish asosida Markaziy Osiyoda ta'limni rivojlantirish, ilm-fan yanada yuksaltirish mumkinligi asoslangan.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, mintaq, ta'lim, ilm-fan, YuNYeSKO, hamkorlik, innovatsiyalar.

COOPERATION OF CENTRAL ASIAN STATES WITH UNESCO IN THE FIELD OF EDUCATION AND SCIENCE

Annotation

This article discusses the cooperation of Central Asian countries with the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in the field of education and science. It is based on the study and analysis of world experience within the framework of UNESCO, which suggests the possibility of developing education and further improving science in Central Asia.

Key words: Central Asia, region, education, science, UNESCO, cooperation, innovations.

СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ С ЮНЕСКО В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ

Аннотация

В данной статье описывается сотрудничество стран Центральной Азии с ЮНЕСКО, Организацией Объединенных Наций по науке, образованию и культуре, в сфере образования и науки. В его основе лежит возможность развития образования и совершенствования науки в Центральной Азии на основе изучения и анализа мирового опыта в рамках ЮНЕСКО.

Ключевые слова: Центральная Азия, регион, образование, наука, ЮНЕСКО, сотрудничество, инновации.

Kirish. Global dunyoda xavfsizlik va tinchlikni ta'minlash, o'zaro hamkorlikni mustahkamlash dolzarb ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. YUNESKO sobiq Bosh direktori Federiko Mayor ta'kidlaganidek, "XX asr insoniyat tarixiga ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, madaniy, ilm-fan, texnika, kommunikatsiya kabi sohalarida tub burilish davri sifatida muhrlandi" [1]. Jahon mamlakatlari va xalqlarining yuksak insonparvarlik g'oyalarini asrash, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida birlashtirish tobora dolzarblashib bormoqda. Xalqaro tinchlikni ta'minlashda ta'lim, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega masalalardan biridir. Shu asosida xalqaro madaniy hamkorlikni mustahkamlash zarur. Bu borada BMTning ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha juda noyob tashkiloti YUNESKoning alohida o'rni bor. Uning asosiy maqsadi ta'lim, fan, madaniyat, kommunikatsiyalar, madaniyat va turizm sohalaridagi hamkorlikni rivojlantirish orqali tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlashga ko'maklashishdir. Xususan, BMT muassasasi YUNESKO Nizomida qayd etilganidek, "urush haqidagi g'oyalar kishilar ongida paydo bo'ladi, shuning uchun insonlar ongiga tinchlikni himoya qilish g'oyasini singdirish kerak" [2]. Bu borada ilm-fan, ta'lim va madaniyat masalalari muhim ahamiyatga ega. Olimlar, tinchlik va barqaror rivojlanish sohasi bo'yicha mutaxassislar YUNESKoga nisbatan "BMTning aql laboratoriyasi" [3] iborasini ishlatadilar. Shuningdek, Hindiston bo'lgan Javoharlal Neru YUNESKoga "insoniyat vijdoni" [4] degan ta'rifni qo'llagan edi.

Markaziy Osiyo mamlakatlarining YUNESKoga a'zo bo'lishi

Markaziy Osiyo mamlakatlari BMTning madaniy-gumanitar sohadagi turli tashkilotlari, xususan, YUNESKO bilan ilmiy-texnikaviy, ta'lim, madaniyat, san'at sohalarida keng ko'lamli hamkorlikni yo'lga qo'ygan.

Mintaqaning barcha davlatlari Qozog'iston, Qirg'iziston (1992 yil 21 aprel), Tojikiston (1992 yil 31 iyul), Turkmaniston (1992 yil 27 iyun) va O'zbekiston (1993 yil 31 iyul) [5] YUNESKoga a'zolikdan oldin dastlab Tashkilot Nizomini tasdiqladilar. Shundan so'ng, Qozog'iston 1992 yil 22 may, Qirg'iziston 1992 yil 2 iyun, Tojikiston 1993 yil 6 aprel,

Turkmaniston 1993 yil 17 avgust, O'zbekiston 1993 yil 26 oktyabr kuni YUNESKoga a'zo sifatida qabul qilingan.

Mintaqa mamlakatlarining YUNESKoga a'zo bo'lishi hamda uning ko'pqirrali faoliyatida ishtirok etishi ushbu davlatlarning madaniy-gumanitar aloqalarni yo'lga qo'yish, jahon hamjamiyatiga o'z tarixi, madaniyati, san'ati, ilm-fani kabi muhim omillarni ko'rsatishda, targ'ib etishda muhim vosita vazifasini bajardi. Bu endi mustaqillikka erishgan va jahon hamjamiyati bilan keng hamkorlikka intilgan yosh davlatlar tashqi siyosatining asosiy elementlaridan biri bo'ldi. Chunki, davlat va davlatchilik, tarix va madaniyat, san'at hamda ilm-fanning qadimiyligiga asoslanib mamlakatning kelajagini ko'rish, tahlil qilish mumkin. Markaziy Osiyo mamlakatlari esa qadimiy va boy sivilizatsiyaga egadirlar.

1994 yilda tashkil etilgan YUNESKoning Olmaotadagi vakolatxonasi Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston va O'zbekiston uchun klaster ofisiga aylandi. 1996 yilda YUNESKoning Toshkentda Milliy idorasi ochildi, u o'z faoliyatini asosan O'zbekistonga qaratadi. 1996 yilda tashkil etilgan YUNESKoning Tehrondagi vakolatxonasi Turkmanistondagi faoliyatni qamrab oladi. Markaziy Osiyo respublikalarida jumladan Qozog'istonda 1992 yil, Qirg'iziston, Tojikiston va Turkmanistonda 1993 yil, O'zbekistonda 1994 yilda YUNESKO ishlari bo'yicha milliy komissiyalar tashkil etildi.

Ta'lim sohasidagi hamkorlik

Ta'lim Markaziy Osiyo mamlakatlari va YUNESKO hamkorligining muhim yo'nalishlaridan biridir. Markaziy Osiyo mintaqasi mamlakatlari ta'lim sohasida izchil islohotlarni amalga oshirishga kirishdi.

Mintaqa davlatlari BMT va uning ixtisoslashgan muassasalari bilan ilm-fan, ta'lim va kadrlar tayyorlash sohalarida faol hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'ygan. Jumladan, BMTTD granti bo'yicha xalq ta'limi uchun malakali kadrlar, darsliklar tayyorlash bo'yicha bir qator tadbirlar amalga oshirildi. Mustaqillikning dastlabki yillarida BMTTD O'zbekistonda xalq ta'limi uchun malakali o'qituvchilar va zamonaviy darsliklar tayyorlash uchun 215 ming AQSh dollar miqdoridagi grant ajratdi [6]. Mintaqaning boshqa mamlakatlari ham BMT tomonidan e'lon

qilingan “Ta’lim barcha uchun” (2005-2015 yy), “Savodxonlik o’n yilligi”(2002-2012 yy), “Barqaror taraqqiyot ta’limi o’n yilligi” (2004-2014 yy) kabi dekalalarda faol ishtirok etdilar.

YUNESKO Markaziy Osiyo davlatlaridagi ta’limning barcha bosqichlariga o’z maxsus dasturlarni joriy etdi. YUNESKO respublikalarda o’quv va malaka oshirish markazlarini tashkil etish orqali inklyuziv hamda norasmiy ta’limga faol yordam bermoqda. Xususan, O’zbekistonda 14 ta ana shunday markazlar faoliyat yuritmoqda [7]. YUNESKO Markaziy Osiyoda uzluksiz ta’limni rivojlantirishning barcha yo’nalishlarida va bosqichlarida hamkorlik qilib kelmoqda. Maktab ta’limi, maktabdan tashqari ta’lim, kasb-hunar va o’rta maxsus ta’lim, oliy ta’lim kabilar shular jumlasidandir.

YUNESKOning Birlashgan maktablar tarmog’i (UNESCO Associated Schools Project Network) butun dunyoda tinchlikparvarlik g’oyalari, umuminsoniy va umummilliy qadriyatlarini targ’ib etuvchi dasturdur. Birlashgan maktablar tarmog’i YUNESKO tashabbusi bilan 1953 yilda boshlangan. Loyihaning maqsadlari BMT va YUNESKO to’g’risidagi ma’lumotlarni tarqatish, madaniy va tabiiy merosni o’rganish va saqlash, inson va bola huquqlarini o’rganish, bag’rikenglikni shakllantirishdan iborat.

Ushbu tarmoq butun dunyoning 182 mamlakatidagi 12 mingdan ortiq maktabni umumiy maqsad – bolalar va yoshlar ongida tinchlik o’rnatish uchun birlashtiradi. Tarmoq xalqaro va milliy miqyosda barqaror rivojlanish uchun ta’lim, global fuqarolik ta’limi, madaniyatlararo ta’lim va meros ta’limi [8] kabi uchta aniq ustuvor sohalarda faoliyat olib boradi.

1992 yildan buyon Qozog’istonda 20 ta [9], Qirg’izistonda 14 ta [10], Tojikistonda 9 ta [11], Turkmanistonda 6 ta [12], O’zbekistonda 45 ta [13], YUNESKOning Birlashgan maktablar tarmog’iga a’zo sifatida faoliyat yuritmoqda. Ushbu tarmoq doirasida O’zbekiston maktablari tashkilotning turli dasturlarida faol qatnashib kelmoqda. YUNESKO Markaziy Osiyoda oliy ta’limni rivojlantirishda, talabalar va ilmiy mutaxassis kadrlar, professor-o’qituvchilar bilan ilm-fan sohasida akademik tajriba almashishda yaqindan hamkorlik qilmoqda. YUNESKO ko’magida ilmiy tadqiqot ishlari yuzasidan o’zbekistonlik talabalar va ilmiy kadrlar xalqaro stipendiyalar sohibi bo’ldilar.

YUNESKO kafedralari tarmog’i va dasturi 1992 yildan amalga oshirila boshlagan. YUNESKO kafedralari dasturi 120 mamlakatdagi 850 dan ortiq muassasalarni [14] qamrab oladi. YUNESKO kafedralari inson huquqlari, tinchlik madaniyati, bag’rikenglikni qaror toptirish, tarixiy obidalarni saqlash va xalqaro targ’ib etish, fuqarolik va qadriyatlar ta’limini yuksaltirish, jahon dinlarini qiyosiy tadqiq etish va ularga hurmat ruhini kamol toptirish, an’anaviy xalq tibbiyotini o’rganish, ekologik madaniyat, san’at boshqaruvi, iqtisodiy bilimlarni yuksaltirish kabi sohalarda faoliyat yuritadi. Markaziy Osiyo davlatlarining yetakchi oliy o’quv yurtlarida tashkil etilgan. Jumladan, 2024 yil holatiga ko’ra, Qozog’istondagi 5 ta, Qirg’iziston va Tojikistondagi 1 ta, Turkmanistondagi 2 ta, O’zbekistondagi 8 ta oliy ta’lim muassasalarida YUNESKO kafedralari faoliyat olib bormoqda.

O’zbekiston xalqaro islom akademiyasi “Dinshunoslik va jahon dinlarini qiyosiy o’rganish” YUNESKO kafedrasini 2000 yil Toshkentda bo’lib o’tgan “Jahon dinlari tinchlik madaniyati yo’lida” xalqaro kongressi doirasida tashkil etilgan. Uning ochilishida YUNESKO Bosh direktori K.Masuura ishtirok etdi. Ushbu kafedra dinshunoslik bo’yicha diniy va dunyoviy bilimlarga ega yuqori malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlashga ixtisoslashgan. Kafedrada diniy bag’rikenglik g’oyalarni targ’ib etish, ularni dunyo dinlari tarixi va ta’limoti bilan yaqindan tanishtirish, ilmiy-tadqiqot ishlariga o’rgatish, xorijiy universitetlarning turdosh kafedralari bilan aloqalarni rivojlantirish bo’yicha ilmiy tadqiqotlar olib boriladi [15].

Al-Farobiy nomidagi Qozog’iston milliy universiteti qoshidagi “Jurnalistika va kommunikatsiyalar” YUNESKO kafedrasini 1996 yilda tashkil etilgan. Kafedraning asosiy vazifasi ta’lim, fan, madaniyat, aloqa va axborotlashtirish orqali tinchlik va insoniyat taraqqiyotiga hissa qo’shishdan iborat. Kafedra tashkil etilganidan beri YUNESKOning Olmaotadagi klaster byurosi bilan doimiy hamkorlik olib boradi. Xususan, byuro bilan

hamkorlikda BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari bir qator loyihalar va seminarlar tashkil etildi [16].

Markaziy Osiyo mamlakatlaridagi YUNESKO kafedralari asosan ta’lim, fan hamda gumanitar sohalariga ixtisoslashgan. Ammo ularning orasida zamonaviy global va mintaqaviy muammolar yechimiga qaratilgan kafedralar yetarli emas. Bu borada Nemis-qozoq universitetida 2016 yilda tashkil etilgan “Markaziy Osiyo suv resurslarini boshqarish” YUNESKO kafedrasini, Toshkent irrigatsiya va qishloq xo’jaligini mexanizatsiyalash muhandislari institutida 2018 yilda tashkil etilgan “Suv diplomatiyasi, suv resurslarini boshqaruv va atrof-muhitni muhofaza qilish” YUNESKO kafedrasini, Seyitnazar Seydi turkman davlat pedagogika institutida 2023 yilda tashkil etilgan “Ekologik ta’lim bo’yicha barqaror rivojlanish” YUNESKO kafedrasini Markaziy Osiyodagi mintaqaviy muammolar yechimiga qaratilgan kafedralar sifatida faoliyat olib bormoqda. Bizningcha, Markaziy Osiyoning yetakchi oliy “Zamonaviy global texnologiyalar”, “Madaniy meros va an’analar”, “Tinchlik tadqiqotlari ta’limi”, “Global energetika va mintaqaviy transprot kommunikatsiyalari”, “Markaziy Osiyo ekologiyasi va barqaror taraqqiyot” YUNESKO kafedrasini kabi yangi kafedralarni tashkil etish maqsadga muvofiq.

Bundan tashqari, Markaziy Osiyo mamlakatlari oliy ta’lim vazirliklari hamkorligida Toshkent davlat sharqshunoslik universitetida “Markaziy Osiyo tadqiqotlari” YUNESKO kafedrasini faoliyatini tashkil etish maqsadga muvofiq. Bu kafedra Markaziy Osiyo tarixi va madaniyatini qadimdan hozirgi kungacha tadqiq etish, o’zaro qo’shma nashrlar, monografiyalar, Markaziy Osiyo talabalari uchun o’quv qo’llanmalarini chop etish, mintaqa davlatlari bo’ylab ekspeditsiyalar tashkil etishga qaratiladi. Ushbu kafedra Markaziy Osiyo tarixi, madaniyati va san’ati bo’yicha malakali kadrlar, elchilar va boshqa mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi. Shuningdek, bizning fikrimizcha, Markaziy Osiyo davlatlarida faoliyat olib borayotgan YUNESKO kafedralarning yagona tarmog’ini yaratish, ularning o’zaro ilmiy hamkorlik aloqalarni zarur va bu ular faoliyatini muvofiqlashtirish va o’zaro tajriba almashishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilm-fan sohasidagi aloqalar

Markaziy Osiyo mamlakatlari BMTning turli tuzulmalari va ixtisoslashgan tashkilotlari bilan ilm-fan sohasida hakorlikni yo’lga qo’yg’an. Bu hamkorlik aloqalari ilm-fanning turli yo’nalishlarida, xususan aniq, tabiiy va gumanitar fanlar sohalarda olib borilmoqda. Ilmiy salohiyatni rivojlantirish borasida YUNESKO Markaziy Osiyo davlatlari olim va tadqiqotchilariga turli stipendiya va grantlar taqdim etmoqda, dunyoning nufuzli ilmiy markazlari va universitetlarida malaka oshirish imkoniyatlarini yaratmoqda, shuningdek, ilmiy muassasalarning ilmiy infratuzilmani rivojlantirishga ko’maklashmoqda.

YUNESKO Markaziy Osiyo davlatlarining yosh olimlari uchun xorijda o’qish va ilmiy tadqiqot olib borish uchun stipendiyalar va grantlar ajratadi. Masalan, “Markaziy Osiyo ilm-fan, texnologiya va innovatsiyalar salohiyatini rivojlantirish” loyihasi asosida stipendiyalar va tadqiqot infratuzilmasini mustahkamlash orqali mintaqaning ilmiy salohiyatini oshirishga qaratilgan. Turli yillarda Markaziy Osiyo davlatlaridan ilm-fan sohasida faoliyat olib borayotgan ko’plab olim va tadqiqotchilar tashkilotning xalqaro ilmiy va o’quv grantlarini qo’lga kiritishdi. Jumladan, O’zbekistondan 3 nafar tadqiqotchi YUNESKOning “Ipak yo’li” nomli Xirayama granti (Yaponiya), 2 kishi Obuchi granti (Yaponiya), 8 kishi Buyuk devor (Xitoy), 2 kishi MASHAV (Isroil), 1 kishi Chexiya granti, 4 kishi KBS granti (Koreya), 1 kishi tashkilotning ustuvor yo’nalishlarni qo’llab-quvvatlash grantining sohibi bo’ldilar [17].

O’zbekiston olim ayollari YUNESKOning “Tabiiy fanlarda olim ayollar” nomli L’Oreal qo’shma granti va “Inson va biosfera” dasturlarida faol ishtirok etib kelmoqdalar. Jumladan, YUNESKOning “Tabiiy fanlarda olim ayollar” nomli L’Oreal qo’shma grantiga 2006 yil tadqiqotchi Dilfuza Egamberdiyeva, 2007 yilda Fanlar akademiyasi Bioorganik kimyo instituti ilmiy xodimi B.Sultonova, 2010 yil O’simlik moddalar kimyosi instituti ilmiy xodimi N.Mamadaliyeva saozvor bo’lishgan [18].

O'zbekiston Milliy universiteti qoshidagi o'zbek-xitoy qo'shma laboratoriyasi rahbari, mikrobiolog D.Egamberdiyeva o'simlik va mikrobiomlarning o'zaro ta'siri, o'simliklarning stressga chidamliligi, tuproq biologiyasi va mikroblar xilma-xilligi sohasidagi tadqiqotlari uchun 2023 yilgi nufuzli YUNESKO-Karlos Finley mukofoti bilan taqdirlandi. Dildfuza Egamberdiyeva YUNESKO- STEPAN (Fan texnologiyasi muhandisligi va innovatsion siyosati Osiyo va Tinch okeani tarmog'i - Sciencye Technology Engineyering & Innovation Policy Asia and the Pacific Network) tarmog'ining rais o'rinbosari [19] ham hisoblanadi. YUNESKO bilim va tajriba almashishga yordam beruvchi ilmiy xodimlar uchun malaka oshirish va malaka oshirish kurslarini tashkil qiladi. Markaziy Osiyo davlatlaridan kelgan yosh olimlar xorijiy universitetlar va ilmiy markazlarda tahsil olish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ilm-fanning turli sohalarida faoliyat olib borayotgan O'zR FA yosh olimlari 2009 yildan buyon dolzarb ilmiy loyihalari bilan BMT ko'magida faoliyat olib boruvchi Xalqaro Fanlar Akademiyasining (TWAS) mukofotlariga sazovor bo'ldilar [20]. Paxta genomikasi sohasidagi o'zbek olimlarining yangi avlod vakili biologiya fanlari doktori, akademik, O'zbekiston Qishloq xo'jaligi vaziri I.Abdurahmonov 2010 yilda Ummon poytaxti Maskatda Xalqaro Fanlar akademiyasining (TWAS) a'zoliciga qabul qilindi [21].

Xulosa. Markaziy Osiyo respublikalari fan sohasidagi xalqaro aloqalarni rivojlantirish borasida YUNESKO bilan hamkorlikda turli dasturlar tashkil etilgan. Xususan, O'zbekiston va Qozog'istonda "Inson va biosfera" dasturi, O'zbekistonda "O'zgidromet" markazi qoshida "Xalqaro gidrologiya" dasturi, Ijtimoiy fikr jamoatchilik markazi qoshida "Ijtimoiy islohotlar boshqaruvi" dasturi (MOST), "Ibn Sino" markazi qoshida "Bioetika" dasturi kabi milliy qo'mitalarni tashkil etgan.

YUNESKO Markaziy Osiyo mamlakatlari tadqiqotchilariga ilmiy salohiftni rivojlantirish, ilg'or tajribalarni o'rganish, shuningdek, o'z ilmiy ishlanmalarini targ'ib etish hamda amaliyotga joriy etish borasida keng xalqaro ilmiy hamkorlik ishlarida yaqindan yordam bermoqda. YuNESKO hamkorlikda tadqiqot va tajriba almashish uchun Markaziy Osiyoning turli mamlakatlari olimlarini birlashtirgan mintaqaviy ilmiy platformalar va tarmoqlarni rivojlantirishga yordam beradi. YUNESKO Markaziy Osiyo mamlakatlari olimlarining xalqaro ilmiy loyihalarda ishtirok etishiga yordam beradi, ularga resurslar va bilimlardan foydalanish imkoniyatini beradi. YUNESKO Markaziy Osiyo mamlakatlari fan, iqtisodiyot va ta'lim sohalariga yangi texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantirish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun sharoit yaratishda yordam berishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Майор Ф. Келажак хотираси. – Тошкент: Ўзбекистон, 1996. – Б. 15.
2. Manual of the General Conference. 2002 edition including texts and amendments adopted by the General Conference at its 31st session (Paris, 2001). UNESCO. – Paris, 2002. P. 7.
3. Ўзбекистон Президенти ЮНЕСКО Бош директори билан учрашди // <https://president.uz/uz/lists/view/2075>
4. Послание Генерального директора ЮНЕСКОг-жи Одрэ Азулепо случаю Международного дня нравственности // https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381027_rus
5. UNESCO archive. Group F.O., Class 94., Piece 2967. – P. 1-11.
6. Рахимов М. Ўзбекистон Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан кўп томонлама ҳамкорлиги // Мустақил Ўзбекистон тарихининг дастлабки саҳифалари. Даврий тўплам. №3. –Тошкент: Шарк, 2000. – Б. 196.
7. БМТ ва Ўзбекистон: ривожланиш йўлидаги ҳамкорлик. – Тошкент: БМТД ваколатхонаси. 2007. – Б. 45.
8. Сеть ассоциированных школ ЮНЕСКО // <https://www.unesco.org/ru/aspnet>
9. Список школ участвующих в сети ассоциированных школ ЮНЕСКО в Казахстане // http://www.natcom.unesco.kz/rus/education/associated_schools/index.html
10. https://unesco.my.site.com/ASPNET/s/membersearchaspnet?language=en_US
11. Tajikistan and UNESCO Cooperation // <https://www.mfa.tj/en/main/view/5174/tajikistan-and-unesco-cooperation>
12. A session of the National Commission of Turkmenistan for UNESCO was held // <https://istanbul.tmconsulate.gov.tm/index.php/en/news/117576>
13. Uzbek schools join UNESCO Associated Schools Network // <https://www.uzdaily.uz/en/post/4685/>
14. УНИТВИН/Кафедры ЮНЕСКО // <https://www.unesco.org/ru/unitwin>
15. "Dinshunoslik va jahon dinlarini qiyosiy o'rganish UNESCO" kafedrasi // <https://iaau.uz/oz/news/52>
16. Кафедра ЮНЕСКО по журналистике и коммуникации // https://farabi.university/storage/files/%D0%A1%D0%B0%D0%B9%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC_rus.docx
17. ЮНЕСКО ишлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий Комиссияси. 1994-2009. 4615900003UZB-сонли ЮНЕСКО Катнашув дастури. – Тошкент: 2009. – Б. 14.
18. Халқ сўзи. 2010 йил, 22 октябр.
19. Science Technology Engineering & Innovation Policy Asia and the Pacific Network (STEPAN) // <https://stepan.org/structure/>
20. <http://twas.org/opportunities/prizes-and-awards> (22/02/2016)
21. Колесов Д. Признание – мировое. //Правда Востока. 30 декабря 2014 г.